
WANNEER 1 EN 1 TOCH 2 BLIJFT

Han Sauren

Het contextuele gedachtegoed is een Intergenerationeel denken ; gericht op verleden en meest nog op toekomst ; wanneer je het verleden geen recht doet ben je geen goede erfgenaam van de toekomst. Wat je niet terug kunt geven aan ouders kun je geven aan de volgende generatie. En veel gehoord ik wil het beter/anders doen dan mijn eigen ouders gedaan hebben.

Uitspraken die nageslacht impliceren. Tijdens mijn contextuele opleiding vond ik het wel heel erg “tweedehands” dat ik als hulpverlener zonder kinderen toch voor kinderen toch voor toekomst zorg, door te werken met gezinnen.

Is het een delegeat van het contextuele denken dat je beter af bent met nageslacht, Word je niet een tikkeltje schuldig wanneer je niet rechtstreeks kunt doorgeven?

Of zoals ik van een kinderloos echtpaar hoorde als egoïstisch betiteld.

In het komend half uur wil ik wat licht laten schijnen op een 1+1 die twee blijven. Op partnerschap dus zonder ouderschap waar in eigen kinderen niet als hulpbron fungeren, waar de uitdaging ligt om met elkaar om te gaan.

Ongeveer 10 à 15% van de (echt)paren in Nederland is vrijwillig kinderloos. In het intergenerationele grootboek van geven en nemen van familiebalansen komt iedereen openstaande rekeningen tegen. Wanneer ze niet afgewerkt worden, gaan ze rouleren en komen - meestal ongewild - bij kinderen terecht. Wanneer er geen kinderen zijn is het waarschijnlijker dat deze rekeningen veel meer in de partnerrelatie komen te liggen. Partners kunnen zich noch verschuilen noch gebruik maken van ouderschap. Ze laten een leeg nest achter wat ook een andere invulling betekent voor hun oude dag. Van bemoeienis en betrokkenheid naar kinderen toe als grootouders is geen sprake. Vaker zie je dat grootouders beter “grootouders” dan ouders. Partners zonder kinderen kunnen het niet beter gaan doen naar klein/kinderen toe. Het goedmaken wordt gehinderd, waardoor sprake is van een andere balans die ook een andere dialoog betekent, want opvoeden van eigen kinderen is er niet. Verdienste verwerven, van betekenis zijn ligt in het partnersamenlevingsverband niet in hoe de kinderen worden grootgebracht. Men is veel meer op elkaar aangewezen.

Ik hield daarover vraaggesprekken met mensen die vrijwillig kinderloos zijn, niet met een wetenschappelijk doel of om conclusies te trekken, maar om voorbeelden te gebruiken in een contextuele wandeling en een en ander beter te kunnen toelichten.

Aan ouders van partners die kinderloos zijn vroeg ik wat kinderen krijgen voor hun betekent. De meesten antwoordden dat het iets heel gewoon is, heel vanzelfsprekend wanneer je met elkaar ging trouwen, kwamen er kinderen...

Als er iemand uit een gezin geen kinderen kon krijgen werd daar niet over gepraat, het was wel heel erg. Een moeder vertelde dat geen kinderen een enorm gemis zou zijn en wellicht afgunst zou hebben veroorzaakt naar diegenen die wel een gezin konden stichten.

Een vader zei dat zijn eerste keus de partnerkeuze was en is gebleven, kinderen zijn daar bij gaan horen maar altijd opgevoed om een zo zelfstandig mogelijk leven te gaan leiden. Het feit dat deze vader geen opa is geworden is volgens hem te wijten aan de seksuele oriëntatie van zijn kinderen. Bij de meeste ouders trof ik aan dat het feit dat homoseksuele kinderen hun oriëntatie onthullen veel meer in beweging bracht tussen hen en hun kinderen dan de latere gevolgtrekking, dus dan ook geen nageslacht. Een moeder echter die sinds kort weet dat haar enige zoon homoseksueel is had als eerste gedachte: “dan word ik dus nooit oma” en schrok zelf van die intrinsiek aanwezige verwachting. Als hij maar gelukkig is werkte niet meer als doodoener.

Een andere moeder van twee homoseksuele zonen noemde het een soort moederinstinct: “nooit gedacht en nooit verwacht dat zij vaders zouden worden”. De onthulling vertelde ze, maakte dat de

onzekerheid zekerheid werd en dat heeft ze als heel moeilijk ervaren, méér zegt ze om de weg die haar zonen moesten gaan “en al dat gediscrimineer! Het is ook zo’n gemis om niet in een gezin te leven”.

Een echtpaar wat zich bewust kinderloos noemt omdat er geen sprake is geweest van een beslissingsproces daarin, zei dit nooit besproken te hebben met hun ouders. Er is bij beide ouderparen sprake van kleinkinderen wat volgens dit echtpaar van grote invloed is en hun wellicht meer ‘vrijwaart’.

Minder gevrijwaard lijkt je als hulpverlener wanneer bekend is dat je geen kinderen hebt “Hoe moet jij me nou helpen met iets waar je geen verstand van hebt” was de eerste opmerking van een moeder met fikse opvoedingsproblemen nadat ik me had voorgesteld.

Kinderen die geparentificeerd zijn willen veelal beantwoorden aan het delegaat van hun ouders. Zo’n delegaat kan zijn: voor kleinkinderen zorgen. Wanneer daar niet aan beantwoord wordt, hoe bevrijdt het kind zich dan hiervan?

Zowel ouders als partners die ik sprak gaven aan dat het onderwerp ‘geen kinderen’ nauwelijks of niet besproken werd tussen ouders en kinderen.

Misschien geldt dat ook wel voor ouders met kleinkinderen omdat het vaak als vanzelfsprekend wordt ervaren, dat weet ik niet.

Zonder bespreekbaarheid als een altijd gedijend goed te willen neerzetten, is het moeilijk te achterhalen hoe dat precies werkt. De mensen die ik erover sprak hadden wel ideeën over hoe en wat er gedacht zou kunnen worden over en weer, maar wisten het niet met zekerheid. Bij de homoseksuele partnerkeuze werd overwegend duidelijk dat homoseksualiteit als reden werd gezien voor het achterwege blijven van nageslacht.

Daar waar het hetero partners aangaat kom ik nogal eens tegen dat wanneer één van de partners wel en de ander geen kinderen wil de moeizame onderlinge bespreekbaarheid niet makkelijk buitenstaanders toelaat.

Mensen die heel duidelijk gekozen hadden voor een leven zonder kinderen, werkten veelal met plezier, carrière, arbeidsvreugde, reizen, veel ontspanningstijd, werden als geneugten omschreven. “We hebben geen kinderen nodig om ons te verzekeren tegen gevoelens van leegte of zinloosheid en zeker niet als oude-dag invulling” was één van de opmerkingen van een echtpaar dat zich afvroeg waarom mensen zonder kinderen - als er al over gepraat kon worden - zoveel redenen moesten aandragen als een soort verantwoording tegen over mensen met kinderen ‘gebrek, gemis, taboe’ het wordt nooit gezegd over kinderkeuzes.

Van de Wiel, een psycholoog, geeft aan dat we onderhevig zijn aan de heersende cultuur ingepast aan je eigen subcultuurtje, is het nemen of niet nemen van kinderen iets wat eenmaal in jouw omgeving onder die en die omstandigheden, zo is. “

Vroeger waren er maar twee tijdperken in je leven je was kind of je was volwassene, maar nu zijn er zoveel levensperiodes als je wilt. Carrière - opbouwfase is er één. En mensen kunnen heel moeilijk verder kijken dan die fase, zijn dan monomaan met zo’n carrière bezig en calculeren niet in dat ze wellicht ook nog een keer in een wat beschouwelijker fase horen. En normen en waarden gingen vroeger een leven lang mee; daar handelen we nog steeds naar, maar ook die veranderen om de haverklap”.

In een onderzoek dat het feministisch maandblad ‘Opzij’ liet doen, blijkt dat een grote meerderheid, 80% van het Nederlands publiek vindt dat een echtpaar ervoor kan kiezen om geen kinderen te krijgen, 11% vindt nageslacht een verplichting (mannen wat vaker dan vrouwen, ouderen wat vaker dan jongeren en lager opgeleiden ook wat vaker dan hoger opgeleiden). Zelfgekozen kinderloosheid lijkt aanvaardbaar. In 1965 daarentegen vond 2/3 van de Nederlanders het volstrekt onaanvaardbaar dat een echtpaar bewust geen kinderen zou willen hebben.

Kinderen krijgen is van een lot tot een keuze en een recht geworden. Het leven is iets dat men zelf wil bepalen, en dat geldt zowel voor het niet willen krijgen van kinderen als voor het wèl willen ook als het niet vanzelf lukt.

In de vraaggesprekken die ik voerde kwam ik nogal eens kritiek tegen het woord keuze; hoe vrij zijn mensen om keuzen te maken waar het kinderen krijgen betreft?

Ouderschap is niet biologisch bepaald, “Mensen hebben wel een verzorgingsbehoefte” zegt Midas Dekkers en Alice van der Pas zegt dat de kern van ouderschap op het concept van besef van verantwoordelijk zijn berust en werkt dat uit.

Is het in verband te brengen met loyaliteit? Of zal het zo zijn dat wanneer er een breder draagvlak en meer maatschappelijke tolerantie is om kinderen te krijgen na een alternatieve weg, homo en andere paren bijvoorbeeld minder vrijwillig kinderloos zullen zijn?

De toekomst gaat dit uitwijzen, loyaliteit als existentieel zijnsgegeven speelt wellicht een rol. In wezen betekent loyaliteit altijd dat er een voorkeurskeuze moet worden gemaakt. Loyaliteit houdt in dat iemand tussen twee alternatieven kan kiezen. In een contextuele taxatie houdt loyaliteit zich aan een bepaalde betekenis van het begrip relatie dat is ontwikkeld vanuit ‘verworven verdienste’.

Een contextueel therapeut werkt vanuit de vooronderstelling dat een mens vroeger of later zijn loyaliteit moet laten gelden voor mensen die een belangrijke investering in hun bestaan hebben gedaan. Daar kan de impliciete verwachting van nageslacht voortbrengen deel van uitmaken en een loyaliteitsconflict veroorzaken tegen over het gezin van herkomst en de partner. Soms komt zo’n conflict geleidelijk naar boven, is moeilijk te benoemen en kan verschillende uitingsvormen aannemen, zoals onenigheden, gebrek aan vertrouwen, seksuele problemen en ook scheiding. Tekenen van de aanwezigheid van een loyaliteitsconflict vertonen zich vaak indirect en zijn soms moeilijk naar boven te halen of te onderkennen. Het kan dat ouders geen openlijke tekenen van afkeuring geven tegen over de partner en de géén kindervens. Hele subtiele; negatieve boodschappen kunnen er wel zijn. Je kunt niet ontkomen aan de zogenaamde verticale loyaliteit ouder-kind. Wel kan ze worden vermeden, beschadigd of ontkend. Wanneer er binnen de partnerrelatie geen ruimte is om openlijk loyaal tegen over het gezin van herkomst te zijn gaat die loyaliteit ondergronds en werkt onzichtbaar verder.

Het indirecte loyaliteitsconflict wordt gekanaliseerd. Onzichtbare loyaliteit kan ook samengaan met een verminderd gevoel van gerechtigd zijn. Het vergroot de relationele schuld van mensen en alles wat daarmee kan samenhangen: schaamte, het verschuldigd zijn en gebrek aan verdienste. Uiteindelijk betekent het een verlies aan vrijheid. Wanneer dit speelt in de keuze rond nageslacht levert dat vragen op over de vrijheid van keuze.

Binnen de contextuele hulpverlening gaat het er dan om om te zoeken naar welke mogelijkheden er zijn om op directere manier loyaal met ouders te zijn. Kunnen er nieuwe manieren gevonden worden om de band met de ouders te verfrissen? Minder uitsluitend te geven op hun voorwaarden en eigen keuzemogelijkheden en aanspraken naar voren brengen.

Het niet kunnen bereiken van moeder of vaderschap wil ik eveneens onder da aandacht brengen. Ook dan blijft $1+1=2$ ook al is dat onvrijwillig.

Ongewilde kinderloosheid is in dit deel van de wereld voornamelijk een emotioneel probleem, vraagt van de CT? Een relationeel ethische oriëntering. In bevolkingsstatistieken wordt geen onderscheid gemaakt tussen vrijwillige en onvrijwillige kinderloosheid. Bij benadering is vastgesteld dat ca. 10% van de paren ongewild kinderloos is.

Met betrekking tot de emotionele aspecten van kinderloosheid zijn er binnen de wetenschap verschillende modellen gehanteerd. Centraal in deze modellen staat de relatie tussen psychische problemen en onvruchtbaarheid. Ik ga u deze modellen niet allemaal voorschotelen maar neem als uitgangspunt dat ongewilde kinderloosheid tot problemen kan leiden en niet dat psychische stoornissen leiden tot onvruchtbaarheid.

In de dynamiek tussen de partners spelen verlies van wensen en rouw een rol. Uit onderzoek is gebleken dat het 2 ½ jaar duurt voor het besef doordringt dat de kans groot is dat men kinderloos blijft. De gevoelens daarover zijn heel intens, de bewustwording roept sterke reacties op. Verdriet, depressieve gevoelens, teleurstelling, emotionele verwarring, jaloezie, boosheid en opstandigheid. Mannen vertonen vaak een gevoel van teleurstelling, voor vrouwen is verdriet het meest frequent. In veel gevallen accepteren mannen de situatie meer dan vrouwen en berusten vaker in het lot waarschijnlijk kinderloos te blijven. Ik weet niet of deze gegevens algemeen geldend zijn. Andere mogelijkheden tot ouderschap kunnen een overweging worden, daarover zal Leen Hermkens spreken. Wanneer pogingen om een kind te krijgen niet lukken en uiteindelijk de kinderwens opgegeven wordt gaat het erom het leven te richten op andere doeleinden. Hoe partners daar samen en alleen mee omgaan is van grote invloed op de partnerdynamiek. In de hulpverlening is het zaak om ook na te gaan hoe schuldgevoelens daar een rol in spelen. Vrouwen ervaren de bewustwording van onvruchtbaarheid veel sterker, veel emotioneler dan mannen. Waar vrouwen verdriet hebben, overheerst bij mannen teleurstelling. Opmerkelijk is dat een onderzoek uitwees dat mannen die zelf de infertiele partner zijn een lager welbevinden hebben dan andere ongewild kinderloze mannen en met name meer schuldgevoelens hebben. Bij vrouwen was een dergelijk verband niet aantoonbaar. Mogelijk omdat de buitenwereld er toch al vanuit gaat dat de infertiliteit bij de vrouw ligt? Hoe dan ook is de mens vanuit zijn bestaanstekort aangewezen op de ander. Die geeft hem existentieel recht en komt tegemoet aan de behoefte aan erkenning en veiligheid. Een partnerrelatie is rechtvaardig als de balans van geven en nemen over langere tijd min of meer in evenwicht is. De spankracht van de relatie bepaalt mee of er zonder kinderen samen te leven is. Geen gemakkelijke opgave waarbij de zoektocht naar hulpbronnen moet gaan sporen met de weg van het onvervulde verlangen en de daarmee gepaard gaande rouw.

Je hoort ook mensen zeggen dat zijn geen kinderen willen omdat de wereld te slecht, te vol, niet goed genoeg is. Dat kan, maar ook dat deze makrokapstok gebruikt wordt uit bescherming, om onderliggende drijfveren niet in ogenschouw te hoeven nemen. Het niet willen van kinderen kan een reactie op vorige generaties zijn; een slechte jeugd, mishandeld, misbruikt of opgeroeid tussen ruzies en spanningen. Dat wil men eigen kinderen besparen door ze niet te nemen. Met name overgeëxploiteerde kinderen die helemaal leeggezogen en leeggegeven zijn en gewend zijn wantrouwen terug te krijgen in plaats van vertrouwen, die zeggen voor mij hoeft het niet meer en gaan geen diepe verbintenissen aan laat staan door kinderen te nemen.

Zoals de vrouw die nooit het gevoel gekregen had dat haar moeder het leuk vond kinderen te hebben maar aan haar moeder een verbitterde vrouw met gemiste kansen beleefde. Haar vader zat liever bij zijn vriendin. En zij heeft heel wat bemiddeld zonder enig succes. Bij “ongelukjes” regelde ze tot drie keer toe een abortus ze voelde, dat de arts die haar op een verkapte maar sterke kinderwens wees, gelijk had maar regelde als voorgeprogrammeerd de abortus. Kon zich niet onttrekken aan wat ze van thuis had meegekregen. In deze is het van belang om niet te gaan vechten voor deze vrouw en haar partner en tegen deze ouders, als therapeut. Iedereen komt uit een context met eigen loyaliteiten, wensen, lasten en bagage meegekregen uit vorige generaties. Dat dient gerespecteerd en waar mogelijk besproken. Waar de geschiedenis en de huidige relationele werkelijkheid in dialoog gebracht kan worden kunnen nieuwe mogelijkheden ontstaan. Hoeft dat niet te leiden tot wel kiezen voor kinderen maar kan het vrijer maken, om manieren te vinden om te geven die verenigbaar zijn met zowel het belang van de gever als van de ontvanger.

Degene die ernstig tekort gedaan is en daar destructief recht aan ontleent en van daaruit geen aanspraak doet op het nemen van kinderen zou je als gevend kunnen zien. Zo helder komt dit niet vaak op tafel, het heeft veelal te maken met van een teveel geven overgaan in niets meer geven. In de contextuele hulpverlening gaat het steeds weer om mogelijkheden aan te boren tussen mensen die op een vitale wijze op elkaar zijn betrokken of aan elkaar verbonden zijn. Hulp die juist in situaties van destructiviteit zoekt naar vertrouwensbronnen en echte betekenis hoe minimaal soms ook. Tot slot iets over die mensen die spijt hebben waar kinderen in eerste instantie geen onderwerp waren binnen de partnerrelatie en de kring waarin mensen leven.

Spijt steekt vaak de kop op bij veranderde omstandigheden, een nieuwe partner, een carrièrebreuk zijn onder meer redenen, waarvan de belangrijkste het ontmoeten van een nieuwe partner is.

Er zijn ook mensen die ambivalent zijn over het krijgen van kinderen en de beslissing voor zich uitschuiven. Goedklinkende redenen gaan daar vaak mee gepaard. Spijt slaat vaak toe tijdens de mid life crisis. Afscheid nemen van vitale levensdelen. Stilstaan bij het feit dat er van jou geen nageslacht is en het erfgoed niet doorgegeven kan worden aan eigen kinderen gaan vaak vooraf aan spijt krijgen. Van kinderloos naar kindvrij zien te komen vraagt dan om positieve kanten te herontdekken of om alsnog andere keuzen te gaan maken.

Wie de stap om geen kinderen te nemen gezet heeft, heeft daarover meestal nagedacht en samen met de partner gewogen. Die keuze kan een samengaan stevig maken ook als er ruimte is om geregeld te “rouwen” over wat er niet is. Juist als verlangens niet dichtgetimmerd of weggestopt hoeven te worden, is er meer sprake van verdiende vrijheid om te geven en te nemen en perspectieven te ontwikkelen die nodig zijn om het leven vruchtbaar te houden.

Om een goede erfgenaam te zijn van de toekomst kan het leven zelf - ook zonder erfgenamen - dynamisch en gevend genoeg zijn.

Han Sauren is Maatschappelijk werkster met ervaring in de jeugdhulpverlening. Masterclass contextuele therapie. Seksuologe NVVS. Medewerker CLAS. Zelfstandige praktijk. Staflid en opleider Leren over leven.

Literatuur:

Feministisch Maandblad Opzij, 25^e jaargang dec. 1997.

Ivan Boszormenyi-Nagy en Barbara Krasner, ‘Tussen Geven en Nemen’ vertaling 1994, De Toorts.

Vraaggesprekken over kinderloos zijn, december 1997-januari 1998

Vorbereidend onderhoud met Frank Van Mierlo, Antwerpen 13 december 1997

Artikel : Bos, Willemijn ‘Geen kinderen, wel spijt’.